

SERGIU LIPCEAN

EXPERT IDIS

EPOPEEA BACALAUREATULUI: ÎN CĂUTAREA UNEI SOLUȚII IMPOSIBILE

Policy Brief

Institutul pentru
Dezvoltare și
Inițiative Sociale
(IDIS) „Viitorul”

IUNIE

2013

Acest produs apare
în parteneriat
cu Friedrich-
Ebert-Stiftung

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

www.viitorul.org

POLICY BRIEF

EPOPEEA BACALAUREATULUI: ÎN CĂUTAREA UNEI SOLUȚII IMPOSIBILE

Sergiu Lipcean

www.viitorul.org

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” și nici Friedrich-Ebert-Stiftung nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”. Persoana de contact: Diana Lungu - diana.lungu@viitorul.org

ADRESA DE CONTACT:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul”.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică, social-democrată germană scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții socialdemocrate la problemele actuale și viitoare ale societății.

Cu Republica Moldova, Friedrich-Ebert-Stiftung și-a început colaborarea în anul 1994 prin intermediul Biroului Regional de la Kiev, iar din octombrie 2002, la Chișinău activează un birou permanent al Fundației.

Tel.: (373 22) 855830

E-mail: fes@fes-moldova.org

web: www.fes-moldova.org

Sursa fotografie din pagina 1: www.evz.ro

SUMAR EXECUTIV

În această analiză succintă vom întreprinde o tentativă de „scanare” a circumstanțelor specifice BAC-ului din acest an prin elucidarea argumentelor promotorilor și adversarilor formulei propuse de către ME. De asemenea, vom încerca să urmărim traseul acțiunilor întreprinse de autoritățile competente în gestionarea BAC-ului și să investigăm în ce măsură acestea sunt în acord cu discursul instituțional. În fine, vom încerca să identificăm eventualele soluții și implicațiile acestora pe termen lung asupra ameliorării situației în raport cu managementul BAC-ului.

Context general

Desfășurarea examenelor de bacalaureat din anul curent se anunță a fi un subiect de interes public major care deja a stârnit reacții diverse din partea mai multor factori interesați, aceștia fiind plasați pe părți adverse ale baricadei. Disensiunile în jurul organizării BAC-ului cu mult înainte de desfășurarea propriu zisă a acestui eveniment magistral pentru absolvenții liceelor confirmă faptul că domeniul educației rămâne a fi unul generator de conflicte sociale cu un potențial exploziv substanțial. Noua modalitate de susținere a testelor la BAC, anunțată de către Ministerul Educației (ME), prin utilizarea echipamentelor de supraveghere video la nivel național, precum și aplicarea unor alte mijloace tehnice în scopul anihilării copiatului, minimizării corupției și asigurării unor șanse echitabile tuturor elevilor este contestată, iar ME este dur criticat pentru ineficiența reformelor promovate. În acest context, BAC-ul este calificat, cel puțin de unii, drept un alt eșec înregistrat de ME într-un șir de reforme inoportune pentru sistemul educațional din RM și o dovadă în plus care atestă gestionarea ineficientă a domeniului aflat în competența sa.

Poziția Ministerului Educației: între discurs și fapte

La începutul lunii aprilie cu o pauză de aproximativ o săptămână, ME a organizat două conferințe de presă prin care își anunța filosofia și metodologia sesiunii de

BAC 2013. Deși câteva subiecte privind organizarea acesteia au stat la baza demersului ME, principalul punct de atracție pentru mass-media îl constituie introducerea supravegherii video pe durata susținerii probelor de BAC. Principalul argument invocat și apărât fervent de reprezentanții atât ai ME, cât și ai Agenției de Asigurare a Calității (AAC), se rezumă la faptul că BAC-ul trebuie să asigure condiții egale și echitabile pentru toți candidații. Astfel, ministrul, atunci în exercițiu, Maia Sandu, declara că obiectivul fundamental urmărit de către ME este „asigurarea unui proces corect, transparent și obiectiv de evaluare a candidaților. ME dorește să pună în valoare elevii care au dat dovadă de sârguință, performanță și să-i demotiveze pe cei care doresc să fraudeze/copieze”¹. Toate mesajele reprezentanților ME au fost concepute în același spirit.

Un al doilea raționament invocat de ME care justifică amplasarea echipamentelor de supraveghere se referă la prevenirea, descurajarea și minimalizarea corupției generate de BAC în cadrul sistemului educațional. Demiterea și sancționarea unor președinți ai centrelor de BAC, pedepsirea unor asistenți prin aplicarea interdicției de a ocupa această funcție², precum și depistarea

¹ “Ministerul Educației - Detalii Privind Organizarea Sesiunii de Bacalaureat 2013,” *Privesc.Eu*, accesat 21 Mai, 2013, <http://www.privesc.eu/Arhiva/16037/Ministerul-Educatiei---Detalii-privind-organizarea-sesiunii-de-Bacalaureat-2013>.

² “Soluții Pentru Reducerea Corupției La BAC,” *News Moldova, Video, News, Online News | National Public Broadcaster “Teleradio-Moldova,”* accesat 22 Mai, 2013, <http://www.trm.md/en/social/solutii-pentru-reducerea-coruptiei-la-bac>.

unor alte nereguli în sesiunea BAC 2012 demonstrează importanța *factorului uman* susceptibil de acțiuni coruptibile. Aceasta vine oarecum în sprijinul ME care dorește ca prin intermediul supravegherii video să limiteze asemenea gen de acțiuni.

În esență, constatăm că întreaga filozofie care stă în spatele BAC-ului se bazează pe doi piloni – combaterea copiatului și a corupției. Implicațiile acestei filozofii se extind însă dincolo de aspectele pur tehnice care s-ar rezuma la modul de administrare a echipamentelor de supraveghere video, bruierie etc., precum și stocarea, păstrarea și/sau procesarea informației.

Trei subiecte relevante, corelate cu problematica BAC-ului trebuie elucidate și specificată poziția autorităților competente fără a le supune unei analize critice pentru moment:

- a. Protecția datelor cu caracter personal (PDCP);
- b. Relația dintre ME și Centrul Național Anti-corupție (CNA) și termenii acestei colaborări;
- c. Costurile sesiunii de bacalaureat.

Referitor la PDCP, ME a dat asigurări că instituția dispune de o politică referitoare la procesarea DCP care este în conformitate cu legislația în vigoare, fiind avizată de Centrul pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, Centrul Național Anticorupție, Ministerul Tehnologiilor Informaționale. Mai mult decât atât, sistemul de supraveghere video utilizat pe durata BAC-ului este unul centralizat care permite stocarea securizată a datelor cu acces restricționat la ele pentru un număr restrâns de persoane și doar în caz de necesitate, toate acestea încadrându-se în aria legalității³.

Experiența nefastă din sesiunea BAC 2012 pare să fi modificat strategia de colaborare dintre CNA (fostul CCCEC) și ME, cel puțin la nivel declarativ și până la proba contrarie. Descinderile efectuate de către CCCEC la mai multe centre de BAC pe durata sesiunii din anul trecut au generat, per ansamblu, o reacție ostilă din partea societății. În consecință, accentele au fost transferate, anunțându-se focalizarea pe organizarea unor activități

comune în teritoriu ale reprezentanților ME și CNA cu părinții, profesorii și absolvenți. Deși responsabili de la ME au declarat că acțiunile ce urmează a fi desfășurate poartă un caracter de prevenire și profilaxie, s-a specificat că ME și CNA sunt autonome în ceea ce privește sferile de competență⁴. Prin urmare, ME încearcă să se asigure că nu va fi pus „la același pachet” cu CNA în cazul unor acțiuni similare cu cele din anii precedenți.

Al treilea aspect vizează costurile organizării BAC-ului. În ultimii ani, finanțarea sistemului educațional, aproape la toate nivelele, a fost supusă unor „intervenții chirurgicale” de magnitudine. Reconceptualizarea și redirecționarea alocațiilor financiare drept consecință a reformelor demarate a făcut din ME ținta mai multor atacuri, în pofida faptului că deciziile privind distribuția banilor au fost un rezultat al unor negocieri mult mai complexe și nu reprezintă competența exclusivă a ministerului. BAC-ul din acest an a oferit un motiv adițional pentru a supune unor critici managementul financiar al ministerului prin procurarea sistemelor de supraveghere video care au săltat vizibil costurile.

Toate subiectele menționate și poziția elucidată urmează a fi corelată cu acțiunile ME în procesul de organizare a BAC-ului. Evidențele indică că ME a depus eforturi considerabile și a încercat să creeze condiții favorabile în scopul facilitării susținerii BAC-ului. Vom elucidă succint câteva dintre acțiunile principale destinate să contribuie la realizarea acestui obiectiv:

- a) Elaborarea metodologiei de examinare care reglementează în detaliu modul de organizare și desfășurare a sesiunii de examinare. Metodologia definește și stabilește competențele și obligațiile tuturor actorilor/instituțiilor de la toate nivelele implicate în acest proces, criteriile de instituire și funcționare a centrelor de BAC, drepturile și obligațiile candidaților, modul de administrare a testelor, procedura de contestare etc⁵.

³ “Conferință de Presă Cu Tema ‘Bacalaureat 2013’ Susținută de Reprezentanții Ministerului Educației.”

⁴ “Conferință de Presă Cu Tema ‘Bacalaureat 2013’ Susținută de Reprezentanții Ministerului Educației”; “Ministerul Educației - Detalii Privind Organizarea Sesiunii de Bacalaureat 2013.”

⁵ “Metodologia de organizare și desfășurare a examenelor de bacalaureat, anul școlar 2012 – 2013,” http://site.aee.edu.md/img/docs/doc_norm_2013/METODOLOGIA_12_2013.pdf

b) Informarea tuturor celor afectați și implicați referitor la desfășurătorul sesiunii de bacalaureat, adică consecutivitatea în timp a tuturor acțiunilor în perioada de până, în timpul și post sesiune⁶.

c) Aprobarea și punerea la dispoziția tuturor părților interesate a programelor pentru examenele de absolvire⁷.

d) Organizarea și desfășurarea unei sesiuni de pretestare oferind elevilor oportunitatea de a se familiariza cu formatul și gradul de complexitate a testelor, iar profesorilor posibilitatea de a evalua nivelul de pregătire a absolvenților, precum și identificarea lacunelor în pregătirea acestora⁸. Modelele de teste și baremurile de verificare au fost disponibile pe pagina web a AAC.

e) Organizarea și desfășurarea, de către ME și AAC, a unor seminare regionale având drept obiectiv „instruirea și familiarizarea tuturor factorilor interesați de organizarea și desfășurarea transparentă, obiectivă și credibilă a BAC-ului 2013”⁹.

f) Interzicerea percepției/colectării oricăror taxe pentru organizarea sesiunii de examinare costurile fiind suportate din bugetul de stat¹⁰.

g) Planificarea organizării zilei ușilor deschise în centrele de bacalaureat pentru candidați și părinți¹¹.

h) Organizarea cursurilor interactive TV la obiectele de BAC.

Chiar și o privire superficială asupra acestor măsuri întreprinse și care urmează a fi realizate în viitorul apropiat transmit un mesaj destul de clar care poate fi concentrat în sloganul *informare, transparență, previzibilitate, imparțialitate, obiectivitate și corectitudine*.

În pofida acestor eforturi depuse contestațiile nu au întârziat să apară.

Critici și revolte împotriva deciziilor Ministerului Educației

Reacțiile negative nu s-au lăsat mult așteptate. Cea mai vehementă critică la adresa ME a venit din partea Partidului Liberal, care consideră inoportună supravegherea video a elevilor drept remediu de combatere a corupției în sistemul de învățământ din moment ce corupția este prezentă în toate structurile statului. Potrivit liberalilor, supravegherea video și controalele efectuate cu detectoarele de metal sunt experiențe traumatizante pentru copii, sunt stresante și nu sunt adecvate. În același context, liberalii au criticat dur decizia ME de a concentra întreg efectivul de elevi în 100 de centre de BAC. Totodată, partidul condamnă orice metodă de fraudare a examenelor. Astfel, metoda identificată de ME era etichetată drept *inchizitorială*, iar capacitatea ME de a gestiona eficient domeniul pusă la îndoială. În scopul remedierii problemei, PL a propus exemplul metodelor folosite în sistemul educațional francez prin:

a) trierea studenților după anul I de studii, aceasta fiind considerată un instrument eficient în diminuarea corupției și copiatului;

b) înăsprirea pedepselor prin suspendarea dreptului de a susține examenele pe o durată de 5 ani în cazul în care candidații au fost depistați copiind.

Din perspectiva PL, situația creată se datorează faptului că ME nu a consultat și poziția altor actori interesați în acest proces.

Dacă liberalii s-au limitat doar la critici, atunci deputații din UTA Găgăuzia au mers mai departe și au interzis utilizarea supravegherii video pe teritoriul autonomiei. Prin rezoluția adoptată de adunarea populară a Găgău-

⁶ Ordin Nr. 964 din 27 noiembrie 2012 Aprobarea desfășurătorului sesiunii de bacalaureat 2013, http://site.aee.edu.md/img/docs/doc_norm_2013/Ordinul_Nr_964_din_27_11_2012.pdf

⁷ Ordin Nr. 1042 din 27 decembrie 2012 Aprobarea programelor pentru examenele de absolvire în învățământul preuniversitar, sesiunea de examene 2013, http://site.aee.edu.md/img/docs/doc_norm_2013/OME_nr_1042_din_27_decembrie_2012.pdf

⁸ "BAC 2013: Azi Au Demarat Pretestările În Toate Liceele Din Țară," *Timpul - Știri Din Moldova*, accesat 21 Mai, 2013, <http://www.timpul.md/articol/bac-2013-azi-au-demarat-pretestarile-in-toate-liceele-din-ara-42440.html>; "BAC 2013: De Astăzi Încep Pretestările," *UNIMEDIA*, accesat 21 Mai, 2013, <http://unimedia.info/stiri/BAC-2013-De-astazi-incep-pretestarile--59020.html>.

⁹ Seminare de instruire, http://site.aee.edu.md/noutati_ro/272052/

¹⁰ Ordin Nr. 410 din 20 mai 2013 Interzicerea colectării de bani în scopul organizării examenelor de absolvire în învățământul preuniversitar, sesiunea 2013, http://site.aee.edu.md/img/docs/doc_norm_2013/OME_nr_410_din_20_mai_2013.pdf

¹¹ În centrele de bacalaureat din țară va fi organizată Ziua ușilor deschise pentru elevi și părinți, <http://www.edu.gov.md/ro/eventimentele-saptaminii/in-centrele-de-bacalaureat-din-ara-va-fi-organizata-ziua-u-ilor-deschise-pentru-elevi-i-parin-i-14374/>

ziei, parlamentarii au pus interdicție ME la instalarea în centrele de BAC de pe teritoriul autonomiei a camerelor video, dispozitivelor de bruierie și detectoarelor de metale, precum și delegarea cadrelor didactice din afara regiunii găgăuze¹². Argumentele invocate de deputații găgăuzi privind efectele dăunătoare asupra capacității elevilor de a susține examenele sunt similare celor exprimate anterior de către liberali. Totuși, ME și AAC au insistat asupra faptului că metodologia este unică și aplicabilă pe întreg teritoriul RM. Mai mult decât atât, ME își anunța intenția de a examina posibilitatea distribuirii absolvenților din regiune în centrele limitrofe sau crearea unor centre destinate exclusiv acestora¹³. Atitudinea ME a produs mai multă confuzie, inconsecvență și incoerență în declarațiile și luările de atitudine în rândul deputaților din autonomie. Acestea au variat de la adoptarea unor poziții de compromis prin care adunarea populară se arăta dispusă să-și anuleze propria restricție¹⁴ până la adresarea către președintele, guvernul și parlamentul RM cu solicitarea de a revoca decizia ME¹⁵. Deși episodul pare să se fi consumat relativ „pașnic”, tentativa autorităților găgăuze de a solicita și impune o anumită derogare de la metodologia standard este una destul de periculoasă, generând disensiuni inutile între autoritățile centrale și cele din UTA Găgăuzia.

În aceeași suită de proteste împotriva deciziei ME se înscrie și demersul ex-comunistului Vadim Mișin, președintele Comisiei parlamentare pentru drepturile omului și relații interetnice. Acesta se declara împotriva deciziei ME, reamintind ministrului angajamentele asumate în crearea unei atmosfere prietenoase la examenele de BAC, solicitând clemență pentru absolvenți și scutindu-i de stresul

la care dorește să-i supună ME. Mișin avertiza că în cazul menținerii deciziei, comisia condusă de el va avea temei legal să apeleze la organizațiile internaționale specializate în protecția drepturilor omului și în special a copiilor¹⁶.

Subliniem că numărul celor care sunt împotriva metodologiei ME nu se limitează la actorii menționați care au ales să se expună deschis și tranșant asupra subiectului indiferent de motivație. Este rezonabil de presupus că majoritatea covârșitoare a părinților, profesorilor și elevilor împărtășesc aceeași opinie. Deja au putut fi observate unele erupții izolate de manifestare a nemulțumirii exprimate în public de unii elevi¹⁷.

Odată cu apropierea examenelor, presiunile asupra ME de a renunța la supravegherea video probabil vor deveni mai consistente, iar ministerul va fi supus unor critici mai intense. Derularea acestui scenariu pare să se confirme prin declarațiile recente ale ministrului educației care anunța că ME se află sub presiunea unor grupuri de interese care încearcă să submineze „derularea transparentă, echitabilă și corectă a examenelor de bacalaureat”. Totodată, ministrul reiterea determinarea instituției de a nu ceda în fața acestor presiuni, accentuând că toate măsurile întreprinse în scopul organizării BAC-ului se bazează pe rigoare, transparență și legalitate¹⁸.

Pozițiile și argumentele exprimate de către părțile afectate/implicate denotă o situație mai complexă decât s-ar părea la prima vedere. Mai jos vom încerca să aruncăm mai multă lumină asupra implicațiilor acestei confruntări la nivel social.

Implicații și dileme

Examenele de BAC au fost întotdeauna un subiect sensibil și cu multă încărcătură politică pentru autorități.

¹² “Adunarea Populară a Găgăuziei a Interzis Supravegherea Video La Bacalaureat,” *UNIMEDIA*, accesat 21 Mai, 2013, <http://unimedia.info/stiri/adunarea-populara-a-gagauziei-a-interzis-supravegherea-video-la-bacalaureat-60184.html>; “Deputații Găgăuzi Nu Vor Camere La BAC. ‘Ele Traumează Copiii Noștri!’,” *Adevarul.ro*, accesat 21 Mai 2013, http://adevarul.ro/moldova/social/deputatii-gagauzinu-vor-camere-bac-ele-traumeaza-copiii-nostri-1_517fbd6053c7dd83f60a726/index.html.

¹³ “Reacția Ministerului Educației,” <http://www.edu.md/ro/evenimentele-saptaminii/reac-ia-ministerului-educa-iei-14308/>

¹⁴ В НСГ готовы к компромиссам, «чтобы школьники из Гараузии не пострадали» на БАКе, <http://gagauzinfo.md/index.php?newsid=7751>

¹⁵ НСГ требует от Центра отменить «незаконное» решение минпросвета об установке видеокамер, <http://gagauzinfo.md/index.php?newsid=7782>; «В фокусе недели»: Экзамены БАК со скандалом, <http://gagauzinfo.md/index.php?newsid=7863>

¹⁶ “Vadim Mișin Tună Și Fulgeră: Așa Ceva Este Inadmisibil!,” *TRIBUNA.MD*, accesat 23 Mai, 2013, <http://tribuna.md/2013/04/09/vadim-misin-tuna-si-fulgera-asa-ceva-este-inadmisibil/>.

¹⁷ “Nu Vor Camere de Supraveghere La Bacalaureat! Elevii Au Protestat Fata de Decizia Ministerului,” *PRO TV*, accesat 21 Mai, 2013, <http://www.protv.md/stiri/social/nu-vor-camere-de-supraveghere-la-bacalaureat-elevii-au-protestat.html>.

¹⁸ “Declarația ministrului în exercițiu al Educației, Maia Sandu, în cadrul briefingului de presă,” <http://www.edu.gov.md/ro/evenimentele-saptaminii/declara-ia-ministrului-in-exercitiu-al-educatiei-maia-sandu-in-cadrul-briefingului-de-presa-14397/>

Iar identificarea unei formule „*magice*”, care ar fi oferit o soluție acceptată de către toate părțile interesate rămâne a fi un deziderat imposibil de realizat. Incertitudinile și turbulențele politice din RM au complicat situația, demonstrând că educația rămâne un domeniu puternic politizat.

Astfel, se creează o situație paradoxală: toți se lamentează de calitatea proastă a educației dar atunci când se întreprind acțiuni mai hotărâte pentru a remedia situația se observă un fenomen de mobilizare generală împotriva reformelor. În rezultat, ME este izolat aproape total în această confruntare și există puțini actori care îi aprobă acțiunile. În consecință, implementarea se execută conform modelului de *sus în jos (top-down)* fără a avea suportul birocrăților de la nivelele inferioare ale sistemului educațional. Aceștia percep acțiunile ministerului drept o tentativă de limitare a oportunităților pentru extragerea de rente oferite de BAC. Totuși, dacă până în prezent nemulțumirile erau compensate de existența unei marje de manevră suficiente pentru a eluda restricțiile formale impuse de sus pe durata desfășurării sesiunii, atunci introducerea supravegherii video pare să crească costurile de adaptare și eludare a acestor restricții.

Elementul nou pe care îl introduc camerele video constă în faptul că ele *depersonalizează* relația dintre agenții implicați în proces. Acest fapt limitează cu certitudine influența factorului uman și discreția individuală în cadrul acestui proces. În consecință, supravegherea video generează aversiune pentru toți cei care nu sunt obișnuși cu un asemenea tip de *intermediere* precum camerele de luat vederi.

Totuși, ar fi incorect să afirmăm că supravegherea video în calitate de *soluție tehnică* pentru combaterea copiatului și a corupției nu comportă probleme etico-morale, axiologice sau de eficiență. Este evident că prin intermediul camerelor video în sala de examinare este dificil dacă nu imposibil și neproductiv de a lupta cu corupția din moment ce actul de *măsluire* se produce în afara sălii de studiu și cu siguranță nu în momentul examinării propriu zise. Acesta a fost punctul vulnerabil al descinderilor CCCEC din sesiunea 2012. Dincolo de neregularități și probe indirecte depistate de către colaboratorii centrului, *intimidarea nejustificată a elevilor* a fost elementul decisiv în evaluarea campa-

niei descinderilor în percepția publică și anume acest indicator a fost important pentru a evalua eficacitatea acțiunilor centrului.

Un alt contraargument se referă la dimensiunea etico-morală. Spre exemplu, din întreaga pledoarie a PL direcționată împotriva ME poate fi desprins un argument moral greu de combătut – în ce măsură este justificată lupta cu corupția în sistemul educațional și anume în perioada BAC-ului prin intermediul camerelor atunci când corupția este prezentă în toate instituțiile statului? Mai mult decât atât, este oare posibilă și fezabilă lupta cu corupția în subsistemul educațional atunci când ea este prezentă în alte subsisteme sociale? Lupta cu corupția poate fi justificată parțial doar prin intermediul combaterii copiatului. Or, generarea unui mediu care ar descuraja copiatul ar limita și posibilitățile de corupere. Doar în acest context relevanța camerelor video este oarecum justificată în combaterea copiatului. Totuși, utilizarea lor nu este scutită de anumite probleme. Pot apărea întrebări de genul: nu ar trebui mai întâi de toate îmbunătățită baza tehnico-materială a instituțiilor de învățământ preuniversitar creând condiții favorabile pentru stimularea elevilor să studieze, descurajând implicit copiatul și alte metode frauduloase de obținere a unor note mai mari? Astfel, ordinea priorităților să fie inversată, mai întâi furnizarea unor servicii educaționale de calitate și doar apoi introducerea unor metode de supraveghere mai sofisticate care ar fi deja moral fundamentate/argumentate.

Supravegherea video mai creează o problemă, deși aceasta trebuie plasată într-un context social mai larg și nu vizează doar domeniul educației. Este vorba despre funcția de control social a supravegherii și nu atât capacitatea ei de a afecta „psihicul labil” al adolescenților. Contextul este cel care contează și ar fi inadecvat să comparăm funcția supravegherii într-o discotecă și într-o sală de examinare chiar dacă în aparență nu există diferențe.

Totodată, supravegherea, indiferent de natura ei, este esențială din moment ce modelează interacțiunea socială dintre stat și individ. În acest sens, camera video are rolul de gardian având o funcție socială disciplinară. Funcția disciplinară a supravegherii a fost valorificată de către francezul Michel Foucault pentru a explica emergența societăților moderne preocupate de impunerea unei discipline totale prin supraveghere, normalizare,

uniformizare și standardizare¹⁹. Prin urmare, vizibilitatea permanentă la care ești expus, precum și cunoașterea/conștientizarea faptului că ești permanent supravegheat poate inculca și induce un anumit patern de comportament care creează o relație structurală de dominație favorabilă supraveghetorului. Iar școala este un laborator și un exemplu perfect care confirmă viabilitatea acestui model²⁰.

Constatăm că există cel puțin câteva dileme asociate cu supravegherea video, totuși s-a insistat asupra instalării acestora în pofida rezistenței deschise sau latente manifestate de diverse părți interesate. Asigurarea unor condiții egale și corecte prin combaterea copiatului și corupției impune necesitatea de a răspunde la câteva întrebări fundamentale:

- a. În ce măsură copiatul este un fenomen negativ capabil să distorsioneze rezultatele BAC-ului?
- b. Cât de extins este fenomenul?
- c. Este supravegherea video capabilă să descurajeze acest fenomen?

În situația actuală copiatul poate produce efecte devastatoare nu doar pe motiv că este o dovadă a unei pregătiri slabe a elevilor și presupune fraudarea examenelor. Implicațiile sale sunt mult mai profunde, deoarece el generează practici școlare/sociale care descurajează competiția onestă și favorizează fraudă. Efectul negativ pe care îl produce copiatul este subminarea eforturilor și descurajarea celor care învață. În consecință, pentru cei cu integritate apare o dilemă – să reziste și să urmeze un model comportamental care presupune respectarea regulilor dar care nu te compensează pentru eforturile depuse, ba chiar te sancționează (prin note inferioare comparativ cu trișorii) sau să se lase absorbiți de *mainstream*, contribuind involuntar la reproducerea, extinderea și perpetuarea fenomenului.

Distorsionarea rezultatelor se află într-o strânsă corelație cu magnitudinea fenomenului. Evidențele din anii

precedenți sugerează că fenomenul este foarte extins și puternic înrădăcinat în procesul educațional. Deși există variații semnificative în percepția publică privind magnitudinea acestui fenomen pe durata BAC-ului, în medie, jumătate din totalul lucrărilor sunt considerate copiate²¹. Mai grav este faptul că copiatul este un fenomen persistent, care se auto-perpetuează de la o treaptă educațională la alta și este perceput drept o practică legitimă în obținerea performanțelor, copiatul (circa 1/3) și plagiatul (47%) fiind considerate metode acceptabile utilizate în procesul de instruire în universități²². Evidențele empirice sunt confirmate de neregularitățile depistate pe durata mai multor sesiuni de examinare, dar situația a rămas în mare parte neschimbată.

Deci, provocarea majoră este de a combate acest fenomen rezistent și persistent cu o capacitate auto-reproductivă destul de înaltă. În termenii lui Pier Bourdieu, această rezistență derivă din structurarea relațiilor sociale. Bourdieu utilizează conceptul de *habitus* subînțeles drept un sistem de generare și organizare a practicilor și reprezentărilor sociale²³. Altfel spus, relațiile sociale, fiind internalizate de agenți în procesul de înfăptuire a unor practici cotidiene se transformă în scheme de reproducere a acestora²⁴. Utilizând această paradigmă pentru explicarea copiatului, putem sugera că acesta este o derivată a unor practici sociale bazate pe relații de clientelism, patronaj și nepotism, descurajând competiția onestă și meritocrația. Deci, funcția camerelor video în această ecuație este de a produce fisuri în structura habitus-ului dominant, îndeplinind rolul de „cal troian” în subminarea rezistenței interioare a structurii. Opoziția împotriva instalării lor deja reprezintă un semnal al pericolului pe care îl comportă supravegherea la adresa practicilor neortodoxe, totuși poziția ME a rămas neclintită iar protejarea, stimularea și recompensarea celor care studiază rămâne elementul central în jurul căruia este

²¹ Opiniile, atitudinile și percepțiile actorilor sociali cu referire la organizarea și desfășurarea obiectivă, transparentă și credibilă a examenelor de bacalaureat. Magenta Consulting/ Soros Moldova, Chișinău, Februarie, 2013, <http://soros.md/files/publications/documents/Opiniile%2C%20atitudinile%20%C8%99i%20percep%C8%9Bile%20cu%20referire%20la%20desfasurarea%20examenelor%20de%20BAC.pdf>

²² “Studiu. Studenții Moldoveni Consideră Copiatul La Examenă o Acțiune Firească,” UNIMEDIA, accesat 21 Mai, 2013, <http://unimedia.info/stiri/studiu--studentii-moldoveni-considera-copiatul-la-examene-o-actiune-fireasca-59760.html>.

²³ П. Бурдьё, Практический смысл. М., 2001, pp., 88-114.

²⁴ Pierre Bourdieu, *Distinction: a Social Critique of the Judgement of Taste* (Harvard University Press, 1984), pp., 169–175.

¹⁹ Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* (Knopf Doubleday Publishing Group, 1979).

²⁰ Notă: implicațiile acestui model sunt mult mai profunde și creează mai multe probleme dar discuția lor depășește cadrul acestei analize, scopul a fost doar schițarea unui model care tratează în particular funcția socială a supravegherii.

construită întreaga metodologie. Totuși, succesul acestei strategii va depinde enorm de modul în care va fi implementat conceptul.

În căutarea unor soluții unanim acceptate

În circumstanțele actuale este puțin probabil ca ceva să se schimbe iar ME și AAC vor implementa metodologia adoptată în pofida tuturor rezervelor și protestelor. Orice deficiențe care se vor produce vor avea drept efect compromiterea metodologiei, implicit a ME și AAC iar criticii vor triumfa blamând aceste instituții de eșecul politicii promovate. Partea tehnică, legată de funcționalitatea echipamentelor video reprezintă în special un punct vulnerabil. Chiar dacă admitem că BAC-ul se va desfășura fără probleme majore din punct de vedere organizațional, aceasta nu garantează eliminarea problemelor sistemice în procesul de evaluare a absolvenților de licee. Problemele vor rămâne și ele sunt legate de miza pe care o are BAC-ul în percepția beneficiarilor.

O abordare este eliminarea sursei care generează problema, adică minimizarea importanței BAC-ului în calitate de garanție pentru a accede la studiile universitare, precum și impunerea unor filtre adiționale, atât în procesul de evaluare, cât și în procesul de admitere la universități²⁵. Statutul neclar pe care îl are BAC-ul constituie o problemă. Astfel, el este evaluat prin prisma satisfacerii intereselor personale și maximizării beneficiilor și nu prin prisma verificării cunoștințelor și competențelor acumulate și dezvoltate de către absolvenții liceelor²⁶. Autoritățile au adoptat deja câteva măsuri pentru a reduce valoarea acestei mize prin modificarea metodologiei de admitere în învățământul superior, oferind tuturor candidaților dreptul de a se înscrie la concursul de admitere la mai multe specialități²⁷ și scoaterea tuturor locurilor bugetare din

universități la concurs la sfârșitul fiecărui an academic²⁸. Astfel, se urmărește un scop dublu – descurajarea obținerii unei note la BAC cu orice preț și stimularea competiției în cadrul universităților pentru locurile bugetare. Deși această decizie urmărește să descurajeze corupția prin creșterea costurilor, există riscul ca această competiție să genereze noi surse de corupție la nivelul universităților, creând o nouă problemă de pe urma căreia vor avea de suferit studenții din categoriile sociale vulnerabile. Chiar dacă problema transferului de responsabilități nu rezolvă definitiv problema, ea pare să fie o soluție mai eficientă prin fragmentarea procesului și diluarea mizei.

Analizele citate sugerează implicarea universităților în acest proces, fie prin organizarea și desfășurarea nemijlocită a BAC-lui, fie prin introducerea unor probe de admitere sub diverse forme, care ar îndeplini aceeași funcție de filtrare/verificare a cunoștințelor și competențelor candidaților, urmărindu-se crearea unor supape de siguranță și diminuând valoarea notelor de BAC. Reieșind din discursul promovat de universități, această soluție pare justificată din moment ce există pretenții la calitatea pregătirii absolvenților de liceu. Astfel, universităților li s-ar oferi șansa să-și selecteze viitorii studenți. Introducerea examenelor de admitere în universități ar crește costurile pentru adepții încălcărilor regulilor și ar diminua miza BAC-ului. Există însă o discrepanță între discursul și interesul strategic al instituțiilor de învățământ superior. În condițiile autonomiei universitare (inclusiv financiare), acompaniate de o criza acută de studenți în rezultatul unei competiții externe tot mai dure, universitățile sunt cele mai puțin interesate de a desfășura o evaluare riguroasă a absolvenților de licee la BAC. Este adevărat că această soluție ar elimina presiunea politică excesivă de pe umerii ME. Însă nu este clar cum descentralizarea procesului prin transferarea responsabilităților către universități ar putea diminua corupția și copiatul în condițiile în care acestea sunt primele interesate de un procent cât mai înalt de promovabilitate.

În situația creată este esențială identificarea unor soluții durabile care ar crea un mediu previzibil și transparent în viitor, permițând părților interesate să se familiarizeze și să experimenteze în cadrul unui anumit format. Rezultatele sesiunii curente vor arăta dacă formatul actual

²⁵ Noua criză a examenelor de bacalaureat - combaterea corupției prin reconfigurarea de sistem. IDIS Viitorul, "Raport de prevenire a crizelor /," June 21, 2012, <http://viitorul.org/doc.php?l=ro&idc=352&id=3959&t=/PUBLICATII-PERIODICE/Raport-de-prevenire-a-crizelor/Noua-criza-a-examenelor-de-bacalaureat-combaterea-corupției-prin-reconfigurarea-de-sistem>.

²⁶ Opiniile, atitudinile și percepțiile actorilor sociali cu referire la organizarea și desfășurarea obiectivă, transparentă și credibilă a examenelor de bacalaureat. Magenta Consulting/Soros Moldova, Chișinău, Februarie, 2013.

²⁷ Admiterea 2013 în învățământul superior, <http://edu.gov.md/ro/evenimentele-saptaminii/admiterea-2013-in-invamintul-superior-14355/>

²⁸ Hotărâre Nr. 212 din 22.03.2013 cu privire la ocuparea de către studenți a locurilor cu finanțare bugetară în învățământul superior de stat. Publicat : 29.03.2013 în Monitorul Oficial Nr. 64-68, art. Nr. 266, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=347203>

este unul potrivit. În acest context, trebuie de remarcat că criteriile de evaluare precum rata de promovabilitate, sau mediile obținute pot fi interpretate diferit de actorii implicați în funcție de interesele urmărite, justificând menținerea sau abolirea acestui format.

Post-Scriptum

În momentul elaborării acestui studiu, sesiunea examenelor de BAC încă nu demarase, dar avertizam despre posibilitatea sabotării prin diverse modalități a eforturilor ME de a asigura buna desfășurare a examenelor și a comiterii metodologiei. Rezultatul a două examene de BAC a scos deja în evidență unele scurtcircuite produse în acest sens. După primul examen se anunța anularea a 65 lucrări din 29 centre de BAC²⁹ iar în rezultatul celui de-al doilea erau descoperite 139 tentative de fraudare în 49 de centre³⁰. Deși oficialii din ME au anunțat că desfășurarea examenelor poate fi considerată un adevărat succes iar supravegherea video s-a dovedit a fi justificată³¹, compromiterea parțială a metodologiei s-a produs, în special prin plasarea pe rețelele de socializare a testului și rezolvării acestuia³². Prin urmare, dubiile privind loialitatea celor de la nivele de jos implicați nemijlocit în acest proces nu sunt eliminate în totalitate. În pofida unui raport destul de mic fraude/candidați, numărul mare de centre la care s-au depistat aceste încălcări este un indicator al expansiunii la scară largă a acestui fenomen. Astfel, „imunitatea” metodologiei a fost afectată, dacă nu cantitativ, atunci calitativ cu siguranță. În aceste circumstanțe, strategia de „containment” reprezintă piatra de temelie împotriva fraudării de proporții a BAC-ului pe durata perioadei rămase. În caz contrar, justificările ME nu prea vor conta pentru opinia publică în evaluarea performanței sale referitor la desfășurarea acestui exercițiu, amplificând criticile vis-a-vis de politica implementată fără a ține cont de doleanțele tuturor actorilor implicați.

²⁹ „Fraude La 29 de Centre de BAC: 65 de Lucrări Au Fost Anulate,” *Jurnal.md*, accesat 9 Iunie, 2013, <http://jurnal.md/ro/news/fraude-la-29-de-centre-de-bac-65-de-lucrari-au-fost-anulate-1151769/>.

³⁰ „(video) Viceministrul Educației: 139 de Tentative de Fraudare a Examenelor, În 49 de Centre,” *UNIMEDIA*, accesat 9 Iunie, 2013, <http://unimedia.info/stiri/video-viceministrul-educației-139-de-tentative-de-fraudare-a-examenelor--in-49-de-centre-61773.html>.

³¹ Ibid.

³² „Testul Rezolvat La Examenul de BAC a Apărut Pe Internet,” *Jurnal.md*, accesat 9 Iunie, 2013, <http://jurnal.md/ro/news/testul-rezolvat-la-examenul-de-bac-a-aparut-pe-internet-1151918/>.